

# Pyszkowski, Andrzej

---

## Problemy i kierunki rozwoju województwa płockiego na tle koncepcji rozwoju Makroregionu Środkowego

---

Notatki Płockie 21/3-86, 5-10

---

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

# Problemy i kierunki rozwoju województwa płockiego na tle koncepcji rozwoju Makroregionu Środkowego

Minął już ponad rok od reformy podziału administracyjnego kraju, w ramach której powstało województwo płockie w swych obecnych granicach. W rytmie codziennej, wytężonej pracy dla dalszego rozwoju gospodarki, podnoszenia poziomu życia mieszkańców oraz formowania sprawnego systemu władzy i administracji w nowym województwie myślenie o dalszej przyszłości, o perspektywach wybiegających w wiek XXI mogłoby być uważane za swojego rodzaju luksus intelektualny. A jednak już od pierwszych dni funkcjonowania województwa płockiego problemy określenia długookresowych zasad i kierunków jego rozwoju traktowane były tak przez społeczeństwo, jak i przez władze polityczne i administracyjne jako niezbędna podstawa wszelkiej bieżącej działalności. Problemy dnia codziennego, potrzeba podejmowania decyzji o trwałych skutkach dla rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dla kształtu przestrzennego zagospodarowania województwa stwarzały i stwarzają zapotrzebowanie na długofalowe, kompleksowe programy działania, uwzględniające nie tylko interesy dnia dzisiejszego, lecz także — kryteria perspektywiczne podejmowanej efektywności społecznej i gospodarczej.

Jest przy tym rzeczą oczywistą, iż długofalowe, kompleksowe programy rozwoju nie powinny być formułowane wyłącznie, czy też — przede wszystkim, w oparciu o lokalne kryteria potrzeb i możliwości. W systemie socjalistycznej gospodarki planowej, w warunkach strategii dynamizowania rozwoju gospodarki narodowej, szanse realizacji mają tylko takie programy działania, które korażają w sposób harmonijny lokalne kryteria racjonalności z nadrzędnie traktowanymi kryteriami makroekonomicznymi.

Stąd też, równoległe z reformą podziału administracyjnego kraju, wzmocnieniu uległy dostrzegane już wcześniej przesłanki dla stworzenia takich metod oraz form instytucjonalnych w systemie perspektywicznego planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego, które uwzględniając i wykorzystując wnioski i inspiracje wypływające ze szczebla wojewódzkiego, korzystałyby jednocześnie w pełni z atrybutów związanych z centralnym szczeblem

planowania. Chodziło więc, z punktu widzenia metody planowania perspektywicznego, o upowszechnienie makroregionalnej „technologii” tego planowania, z punktu widzenia zaś instytucjonalnych form planowania — o właściwe powiązanie nowo powołanych agend Komisji Planowania przy Radzie Ministrów — Zespołów Planowania Regionalnego z siedzibą w terenie — z wojewódzkim szczeblem planowania. Praktycznym tego wyrazem jest powołanie, na mocy Zarządzenia Nr 41 Prezesa Rady Ministrów z dn. 1 lipca 1975 r. Komisji Rozwoju Makroregionalnego dla każdego z 8 makroregionów planistycznych. W skład tych Komisji wchodzi przedstawiciele administracyjnych władz województw — wicewojewodowie i przewodniczący wojewódzkich komisji planowania oraz działacze społeczno-gospodarczy i reprezentanci środowisk naukowych z poszczególnych województw. W posiedzeniach Komisji Rozwoju Makroregionów uczestniczą również Sekretarze Komitetów Wojewódzkich PZPR. W ten sposób powołane zostało forum politycznej, społecznej i naukowej inspiracji i oceny prac planistycznych, forum, na którym wnioski i inicjatywy lokalne stykają się z koncepcjami rozwoju kraju i jego poszczególnych części, opracowywanymi na szczeblu centralnym. Następuje więc dwustronne oddziaływanie centralnego i terytorialnego szczebla planowania:

- planowanie centralne zyskuje lepsze rozpoznanie wniosków, wynikających z cech przestrzeni społeczno-gospodarczej kraju dla formułowania perspektywicznych kierunków rozwoju kraju jako całości i jego poszczególnych części,
- planowanie terytorialne zyskuje lepszą znajomość założeń perspektywicznego rozwoju kraju, co pozwala na twórcze rozwijanie i uszczegółowienie tych założeń w konkretnej przestrzeni społeczno-gospodarczej.

Przytoczone wyżej informacje i tezy stanowią uzasadnienie tytułu niniejszego artykułu. Chodzi bowiem w nim o podkreślenie sprzężeń zwrotnych między centralnym a terytorialnym szczeblem planowania w procesie określania

perspektywicznych kierunków i zasad rozwoju kraju, makroregionów i województw.

Problemy i kierunki rozwoju województwa płockiego, o których będzie mowa w dalszej części tego artykułu, wynikają nie tylko z wojewódzkiego bilansu potrzeb i możliwości, lecz wiążą się nierozdzielnie z koncepcją rozwoju makroregionu i kraju.

Województwo płockie zaliczone zostało, obok województw: ciechanowskiego, łódzkiego, piotrkowskiego, radomskiego, sieradzkiego, skierniewickiego i stołecznego warszawskiego, do Makroregionu Środkowego. Zasadność tej decyzji wiąże się zarówno z dotychczas ukształtowanymi, jak i przewidywanymi w przyszłości, kierunkami ciążenia oraz dominantami związków funkcjonalno-przestrzennych. Województwo płockie składa się z części byłych województw warszawskiego i łódzkiego, a stolica województwa — Płock jest położona w identycznej niemal odległości od tych miast, tworzących największe w Polsce Środkowej aglomeracje wielkomiejskie. Jako symbol przynależności województwa płockiego do Polski Środkowej może być traktowany fakt położenia na jego terytorium — w rejonie Piątku — geometrycznego środka Polski.

Takie usytuowanie geograficzne województwa płockiego wywiera istotny wpływ na perspektywy, kierunki i problemy jego rozwoju. Z jednej strony występuje bowiem problem integracji województwa, którego rozwiązanie stanowi podstawę sprawnego funkcjonowania jego gospodarki i administracji, z drugiej zaś — problem wykorzystania położenia w strefie „nakładania się” oddziaływania dwu wielkich aglomeracji (zwanej niekiedy w literaturze fachowej „strefą superpozycji”) — dla budowy racjonalnych powiązań społeczno-gospodarczych województwa płockiego z tymi aglomeracjami i tą drogą — dynamizowania jego rozwoju. Problem integracji województwa płockiego nie jest więc stawiany jako autarkiczne zamykanie układu społeczno-gospodarczego w jego granicach administracyjnych; nakłada się on i przenika z równoległym procesem pogłębiania związków funkcjonalnych o szerszym zasięgu, wykraczającym poza granice województwa, a także — makroregionu. Województwo płockie spełnia bowiem, obok funkcji o znaczeniu lokalnym, poważne funkcje społeczno-gospodarcze o zasięgu ponadwojewódzkim i ogólnokrajowym. Jest ono z kolei obszarem, na którego rozwój i sposób przestrzennego zagospodarowania oddziałują czynniki, zlokalizowane poza granicami województwa. Obok podkreślonego wyżej wpływu aglomeracji warszawskiej i łódzkiej wymienić tu można oddziaływanie, jakie wywierają i wywierają będą na rozwój województwa przedsięwzięcia związane z krajowym i międzynarodowym systemem infrastruktury technicznej. Ma to szczególną wymowę w województwie, którego stolica — Płock — rozwijała się w ciągu ostatnich kilkunastu lat pod do-

minującym wpływem jednego z elementów tego systemu — rurociągu „Przyjaźń”.

Wewnętrzne z kolei czynniki rozwoju województwa muszą być rozpatrywane przede wszystkim w aspekcie ich znaczenia dla gospodarki narodowej jako całości. Tylko takie ujęcie problemu pozwala na określenie potencjalnych wartości tych czynników jako dźwigni ekonomiki województwa i realizacji na jego obszarze społecznych celów rozwoju.

Analiza poziomu i charakteru zagospodarowania województwa płockiego oraz czynników i uwarunkowań jego dalszego rozwoju wskazuje na równorzędność dwu podstawowych dziedzin gospodarki — przemysłu i rolnictwa. W obu tych dziedzinach pozycja województwa płockiego w gospodarce makroregionu i kraju jest i pozostanie bardzo wysoka. O pozycji tej decyduje głównie:

- w zakresie przemysłu — największy w kraju kompleks produkcji paliw i produktów petrochemicznych, jaki stanowią Mazowieckie Zakłady Rafinerijne i Petrochemiczne w Płocku oraz wykształcający się kompleks branżowo — terytorialny przemysłu maszyn rolniczych, obejmujący Fabrykę Maszyn Żniwnych w Płocku, Odlewnię w Skłęczkach oraz Fabrykę Maszyn Rolniczych w Kutnie,
- w zakresie rolnictwa — osiągnięty już, wysoki w relacjach krajowych, poziom produkcji rolniczej oraz wybitnie korzystne warunki dla kształtowania we współdziałaniu z województwami sąsiadującymi, nowoczesnego kompleksu produkcji żywności.

Rozpatrując więc podstawowe funkcje województwa płockiego w ramach międzyregionalnego podziału pracy w kraju trudno jest, zarówno w kategoriach dnia dzisiejszego jak i kategoriach perspektywicznych, mówić o dominancie którejkolwiek z tych funkcji. Warunki i predyspozycje rozwojowe, a także — potrzeby gospodarki narodowej, wskazują na konieczność harmonijnego, komplementarnego rozwijania tak funkcji przemysłowych, jak i rolniczych. Sprawą zaś m. in. rozważnej polityki przestrzennej na obszarze województwa jest niedopuszczanie do wystąpienia, względnie łagodzenia istniejących kolizji między tymi funkcjami.

Program rozwoju przemysłowych funkcji województwa płockiego opiera się przede wszystkim na założeniu, iż wykształcona już specjalizacja przemysłu województwa cechuje się immanentnie wysoką dynamiką. Zarówno przemysł petrochemiczny, jak przemysł produkcji maszyn rolniczych należy do tych dziedzin wytwórczości, których szybki rozwój stanowi ważny element ogólnokrajowych założeń rozwojowych potencjału produkcyjnego w okresie perspektywicznym. Istniejący już stopień zainwestowania, rozwinięte zaplecze badawczo-rozwojowe i koncentracja kadr wysoko wykwalifikowanych specjalistów predestynują Płock do spełniania, również i w okresie perspektywicznym funkcji stolicy polskiej petrochemii, o wiodącej roli w stosunku do innych tego typu zakładów



„Bizon-Gigant” — rewelacja polskiego rolnictwa. Kombajn produkcji Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku

w kraju. Głównym założeniem jest przy tym stabilizacja ilości przerabianej ropy naftowej na poziomie zbliżonym do dzisiejszych zdolności produkcyjnych kombinatu, przy ukierunkowaniu jego dalszego rozwoju na pogłębienie przetworu oraz kompleksowe i racjonalne wykorzystanie surowca.

Sprawą otwartą jest obecnie lokalizacja zakładów dalszego przetwórstwa półproduktów pochodzących z MZRiP, szczególnie — tworzyw sztucznych. Przy obecnej skali produkcji istniejące już w kraju moce produkcyjne zakładów przetwórczych nie uzasadniają budowy nowych zakładów tego typu w racjonalnej odległości od bazy surowcowej, tj. na terenie woj. płockiego czy innych województw Makroregionu Środkowego. Rozbudowa jednakże krajowej bazy półfabrykatów pochodzenia petrochemicznego może uzasadniać budowę takich zakładów w okresie perspektywnym. Nie przesądzając więc sprawy można powiedzieć, iż należy liczyć się z możliwością wystąpienia w okresie perspektywnym przesłanek dla rozszerzenia kompleksu branżowo-terytorialnego opartego o przerób ropy naftowej również na przetwórstwo tworzyw sztucznych.

Perspektywy rozwojowe drugiego, głównego kierunku specjalizacji przemysłu województwa płockiego — produkcji maszyn rolniczych — są wyznaczone perspektywnie traktowanym zapotrzebowaniem rolnictwa krajowego oraz możliwościami rozszerzenia wysoko efektywnego eksportu. Jest to z całą pewnością dziedzina wytwórczości o wybitnych i trwałych preferencjach. Założenia dynamicznego wzrostu wydajności pracy w rolnictwie, stanowiące jeden z fundamentów koncepcji modernizacji struktury społeczno-gospodarczej kraju w okresie

perspektywnym, wiążą się nierozdzielnie z zasadniczym wzrostem nasycenia rolnictwa maszynami i urządzeniami produkcyjnymi, które stanowiąc będą substytut przemieszczających się do innych działów gospodarki zasobów pracy żywej. Dlatego też nie sposób jest przecenić możliwości i potrzeby rozwoju przemysłu, warunkującego realizację tego podstawowego, z punktu widzenia perspektywicznej koncepcji rozwoju kraju, założenia. Na bazie więc istniejącego już, rozbudowywanego zresztą w szybkim tempie, potencjału produkcyjnego tej branży, na bazie powstających tradycji wytwórczych, koncentracji kadr i rozwoju zaplecza badawczo-rozwojowego, należy liczyć się z dalszym, dynamicznym rozwojem produkcji maszyn rolniczych na terenie województwa płockiego. Dodatkowym tego uzasadnieniem jest centralne położenie województwa, wpływające na ekonomikę dystrybucji produkcji na obszar całego kraju. Ewidentnym przykładem, wskazującym na realne oddziaływanie tego czynnika, może być zlokalizowanie Centralnych Magazynów „Agromy” w Kutnie.

Trzecią z kolei gałęzią przemysłu, której rozwój stanowić będzie ponadto klamrę, spinającą dwie podstawowe funkcje gospodarcze województwa, jest przemysł rolno-spożywczy. Między rozwojem tego przemysłu a rozwojem produkcji rolnej jako jego bazy surowcowej rysuje się typowa pętla sprzężenia zwrotnego: istniejąca baza surowcowa uzasadnia rozwój mocy produkcyjnych przetwórstwa rolno-spożywczego, które z kolei stymuluje dalszy rozwój bazy surowcowej. Osiągnięty poziom produkcji rolnej w województwie płockim stawia już dziś z całą ostrością problem rozbudowy i modernizacji przemysłu spożywczego, którego roz-

wój sprzyjać będzie z pewnością lepszemu wykorzystaniu wybitnych walorów produkcyjnych rolniczej przestrzeni produkcyjnej na ziemi płockiej, kutnowskiej czy łęczyckiej.

Przechodząc do omówienia perspektyw, kierunków i uwarunkowań rozwoju drugiej podstawowej funkcji województwa płockiego — produkcji żywności, wypada rozpocząć od charakterystyki jego przestrzeni rolniczej. Najbardziej chyba wymownym parametrem tej charakterystyki jest fakt zakwalifikowania ponad połowy arealu użytków rolnych województwa do kategorii przestrzeni o najwyższych walorach produkcyjnych dla rolnictwa, odpowiadających ponad 70 punktom w klasyfikacji Instytutu Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa. O roli województwa płockiego w rozwiązywaniu problemu wyżywienia w kraju w Makroregionie Środkowym może przy tym świadczyć fakt, iż jego użytki rolne o wybitnych walorach produkcyjnych stanowią około 56% arealu tej klasy w całym makroregionie. Istnieją więc potencjalne warunki dla dynamicznego wzrostu produkcji rolnej w województwie, istnieją również potrzeby — w skali makroregionu i kraju — pozwalające na założenie, iż warunki te będą przesłanką dla trwałych preferencji dla województwa płockiego w zakresie inwestycji produkcyjnych dla rolnictwa i pozaprodukcyjnych — dla ludności rolniczej. Inwestycje te, rozpatrywane w kategoriach rachunku makroekonomicznego, cechować będzie bowiem wysoka efektywność, przy czym efektywność tą traktować należy nie tylko i nie przede wszystkim w kategoriach występujących obecnie relacji międzygałęziowych, lecz głównie — w kategoriach przewidywanego kierunku zmian w kształtowaniu się tych relacji, jakie nastąpią w okresie perspektywnym. Będą to z całą pewnością zmiany korzystne dla kompleksu żywnościowego; przesłanki uzasadniające tę tezę wiążą się nie tylko z problemem wyżywienia kraju, lecz także — Europy i świata. W świetle międzynarodowych prognoz w tym zakresie można powiedzieć, że specjalizacja w produkcji żywności staje się po prostu tym kierunkiem rozwoju gospodarki, na którym w dłuższym horyzoncie czasu nie sposób się założyć.

Wskazując na potrzeby oraz potencjalne warunki dla rozwoju produkcji rolnej w województwie płockim wypada jednak zwrócić uwagę również i na czynniki ten rozwój hamujące. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim niekorzystną strukturę społeczno-gospodarczą wsi i rolnictwa oraz braki w zakresie ich podstawowej infrastruktury. Pierwszy z tych czynników przejawia się w rozdrobnieniu gospodarstw, minimalnym tylko udziale gospodarki społecznej, niskim poziomie kwalifikacji zawodowych zatrudnionych w rolnictwie, wpływającym na wydajność pracy i chłonność innowacyjną. Drugi z nich uwidacznia się w postaci nieuregulowanych stosunków wodnych na znacznej części arealu, niedostatecznego zao-

patrzenia wsi w wodę dla celów bytowych i produkcyjnych, brakach w sieci energetycznej, utrudniających mechanizację przede wszystkim hodowli i „prac podwórkowych”, oraz w niedostatecznej sieci usług produkcyjnych dla rolnictwa. Istnieje przy tym ewidentna współzależność między działaniem na rzecz społeczno-ekonomicznej i organizacyjno-technicznej rekonstrukcji wsi i rolnictwa. Obecna struktura społeczna — gospodarcza opóźnia bowiem i utrudnia rekonstrukcję organizacyjno-techniczną, która z kolei jest stymulatorem zmian tej struktury. Warto przy tym podkreślić, iż o ile główne uwarunkowania tempa rekonstrukcji technicznej rolnictwa leżą w sferze finansowych i rzeczowych możliwości inwestowania w ten dział gospodarki narodowej, o tyle uwarunkowania jego rekonstrukcji społeczno-ekonomicznej mają zasięg znacznie szerszy, przekraczający branżowe czy działowe możliwości oddziaływania. Dla rekonstrukcji bowiem wsi i rolnictwa ważnym jest nie tylko oddziaływanie bezpośrednie, lecz także, a nawet — przede wszystkim — oddziaływanie pośrednie, poprzez rozwój pozarolniczych działów gospodarki, ułatwiających międzydziałowe i przestrzenne przemieszczenia siły roboczej, które stanowią zarazem wyraz i warunek założonych przemian na wsi.

Obecny poziom zatrudnienia w rolnictwie płockim, wyrażający się wskaźnikiem 33 osoby na 100 ha użytków rolnych, nie odbiegający zresztą od analogicznych wskaźników dla innych województw Polski Środkowej, staje się w coraz bardziej znacznym stopniu czynnikiem hamującym przebudowę strukturalną i techniczną wsi i rolnictwa. Nie od rzeczy będzie tu przytoczenie wskaźników, charakteryzujących aktualne zatrudnienie w rolnictwie w krajach o wyższym obecnie, ale przecież — wyobraźalnym i możliwym do osiągnięcia i w naszych warunkach w okresie perspektywnym, poziomie mechanizacji i rozwoju usług produkcyjnych dla rolnictwa. Bułgaria — 22 os./100 ha użytków rolnych, Czechosłowacja — 16, NRD — 15, Węgry — 18, RFN i Holandia — po 14, Francja — 8 osób.

Na tym tle założony dla okresu perspektywnego spadek zatrudnienia w rolnictwie do poziomu 22 osób na 100 ha użytków rolnych nie wydaje się być przesadzonym; przeciwnie, jest on wyrazem nie tyle oceny możliwości technicznych, co uwarunkowań społeczno-demograficznych. Warto więc zwrócić uwagę na fakt, iż założenie to ma charakter wyraźnie etapowy i nie może być interpretowane jako docelowe. Wynika stąd, iż mogą wystąpić warunki umożliwiające większe przybliżenie się do założeń docelowych już w okresie perspektywnym — do 1990 r. W warunkach wieloobszarowej organizacji dominujących w województwie upraw przemysłowych i zbożowych oraz przy koncentracji hodowli w obiektach o charakterze przemysłowym, umożliwiającym mechanizację i automatyzację prac, niezbędny poziom nasycenia rolnictwa siłą roboczą mógłby być z pew-

nością niższy, bez szkody dla efektów produkcyjnych.

Prognoza tych efektów, oparta na ocenie walorów produkcyjnych areалу woj. płockiego oraz skutków postępu organizacyjnego i agrotechnicznego przewiduje uzyskanie w okresie perspektywnym następujących podstawowych wskaźników.

- plonów 4 zbóż — na poziomie 45 — 47 q/ha
- plonów ziemniaków — na poziomie 280 — 300 q/ha
- plonów buraków cukrowych — na poziomie 400—430 q
- plonów rzepaku — na poziomie 32—35 q/ha
- obsady bydła — 85 — 90 szt./100 ha użytków rolnych
- obsada trzody chlewnej — 190 — 200 szt. na 100 ha użytków rolnych

Założenia te, aczkolwiek niewątpliwie niełatwe do zrealizowania, są konsekwencją traktowania kompleksu żywnościowego jako jednej z podstawowych funkcji województwa płockiego w okresie perspektywnym, funkcji o wzrastającym znaczeniu dla gospodarki narodowej.

Omawiając problemy i kierunki rozwoju podstawowych funkcji produkcyjnych województwa płockiego nie sposób nie wspomnieć o budownictwie. Województwo, a zwłaszcza Płock jest terenem znacznej koncentracji potencjału specjalistycznych przedsiębiorstw budowlano—montażowych, realizujących poważne zadania na terenie całego kraju. Swoistym paradoksem jest na tym tle permanentny niedobór mocy produkcyjnych dla potrzeb własnych województwa, szczególnie w sferze budownictwa ogólnego. Wyrównanie dysproporcji w tym zakresie jest jednym z podstawowych założeń rozwoju budownictwa w województwie płockim w okresie perspektywnym, opartym na prognozie potrzeb w zakresie budownictwa mieszkaniowego, a także — w zakresie inżynierii miejskiej.

Szczególnym warunkiem rozwoju budownictwa tak w skali kraju, jak makroregionu i województwa będzie w okresie perspektywnym wydatny wzrost potencjału bez wzrostu zatrudnienia w tym dziale gospodarki. Uzasadnieniem tego założenia jest zarówno ocena rezerw, tkwiących obecnie w budownictwie, jak i możliwy do zrealizowania program postępu technicznego i organizacyjnego z szerokim uwzględnieniem różnych form uprzemysłowienia budownictwa i wdrażania pracooszczędnych technologii.

Obok funkcji produkcyjnych przewiduje się dalszy rozwój funkcji nieprodukcyjnych w województwie, w tym — również funkcji o szerszym zasięgu oddziaływania. Założenia rozwoju Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku przewidują wzrost liczby studentów do 4000 w 1990 r., co przekracza znaczne potrzeby województwa w zakresie przyjętej specjalizacji w szkoleniu kadr. Ponadwojewódzki charakter będą miały również niektóre szkoły profilowane,

podobnie, jak sanatorium przeciwgruźlicze w Kruku koło Gostynina. Pojezierze Gostynińskie po właściwym zagospodarowaniu będzie miejscem wypoczynku świątecznego i pobytowego nie tylko dla mieszkańców woj. płockiego, lecz także — dla mieszkańców innych województw, w tym — we wzrastającym stopniu — mieszkańców aglomeracji warszawskiej i łódzkiej.



*Domki campingowe w lasach Pojezierza Gostynińskiego*

Rozwój płockiego ośrodka kulturalnego przyczyni się do rozszerzenia współpracy kulturalnej z innymi województwami, a walory turystyczne Płocka i innych miast w województwie sprzyjać będą dalszemu ożywieniu turystyki przyjazdowej.

W relacjach wewnętrznych rozwój szeroko rozumianych usług stanowić będzie, w bardziej znaczącym niż obecnie stopniu, czynnik ożywienia i rozwoju miast w woj. płockim. Będzie on również podstawą dla kształtowania sieci ośrodków gminnych, których główną funkcją będzie przecież świadczenie usług produkcyjnych dla rolnictwa oraz dla ludności wiejskiej. Założenia wzrostu serwicyzacji, przyjęte dla całego kraju jako jeden z elementów zakładanego wzrostu jakości życia, znajdują wyraz w przewidywanym wzroście t.zw. Sektora III (sektor pozaprodukcyjny) w strukturze zatrudnienia w woj. płockim. O ile obecnie zatrudnienie w tym sektorze wynosi 23% zatrudnienia ogółem, to w roku 1990 powinno ono wzrosnąć do 31%. Należy przy tym pamiętać, że rozwój usług, podobnie jak rozwój wszystkich działów gospodarki narodowej, będzie bazować w okresie perspektywnym przede wszystkim na wzroście wydajności pracy, w związku z czym wzrost zakresu, poziomu i dostępności usług będzie daleko wyższy, niżby to wynikało ze wskaźnika wzrostu zatrudnienia w usługach.

Ten pobieżny przegląd głównych funkcji produkcyjnych i nieprodukcyjnych województwa płockiego w aspekcie kierunków i głównych problemów ich dalszego rozwoju wydobywa szczególną cechę tego województwa, jaką jest i pozostanie wysoce komplementarny układ społeczno-gospodarczy. Nowoczesny przemysł i wysokotowarowe rolnictwo, mocna baza wykonawcza przedsiębiorstw budowlano-montażowych zaplecze badawczo-rozwojowe oraz nauka i szkolnictwo wyższe, rozwinięte życie kulturalne, baza rekreacyjno-turystyczna o wysokich walorach wreszcie — centralne położenie umożliwiające dogodne skomunikowanie z całym krajem czynią województwo płockie jednym z najciekawszych, najbardziej atrakcyjnych regionów w kraju, w którym można spełnić swe wszechstronnie rozumiane aspiracje w warunkach wysokiej jakości życia.

O jakości tej decydować będzie, obok omówionych wyżej czynników, sposób przestrzennego zagospodarowania województwa, funkcjonalność jego układu społeczno-gospodarczego, atrakcyjność urbanistycznych i architektonicznych form zabudowy miast i wsi, wreszcie — konsekwentna ochrona walorów przyrodniczych i krajoobrazowych środowiska naturalnego.

Układ osadniczy województwa będzie kształtowany zgodnie z zasadą umiarkowanej, policentrycznej koncentracji, tj. z zasadą, która w warunkach naszego kraju uznana została za najbardziej racjonalną i stanowi kanwę perspektywicznej koncepcji jego przestrzennego zagospodarowania.

W ogólnych ramach tej zasady odnaleźć można zarówno miejsce dla dalszego, dynamicznego rozwoju Płocka jako ośrodka wzrostu o znaczeniu krajowym, jak też — dla rozwoju ośrodków o znaczeniu regionalnym — Kutna, Łęczycy, Gostynina i Sierpca. Pozostałe ośrodki koncentracji pełnić będą w zasadzie funkcje o znaczeniu lokalnym, wzmocnione w niektórych przypadkach funkcjami przemysłowymi czy turystycznymi. Podkreślić przy tym wypada, że funkcje tych ostatnich ośrodków realizowane będą w warunkach nieporównywalnie lepszego ich wyposażenia w urządzenia usługowe, co wpłynie w sposób zasadniczy na podniesienie ich atrakcyjności jako miejsca zamieszkania.

Czytelny i racjonalny układ osadniczy w województwie płockim sprzyjać będzie ukształ-

towaniu podobnego układu funkcjonalno-przestrzennego całego jego obszaru. Chodzi o wyodrębnienie sfer o określonych wiodących i uzupełniających funkcjach oraz o zdefiniowanie warunków rozwoju tych funkcji w sposób zapobiegający potencjalnym, bądź zmniejszającym istniejące kolizje między różnorodnymi funkcjami tych obszarów. Dotyczy to m. in. stref przeznaczonych dla urbanizacji, stref o wiodącej funkcji rolniczej, stref rekreacyjno-turystycznych i in..

Problemy te stanowią przedmiot analiz i studiów, prowadzonych w ramach prac nad planem przestrzennego zagospodarowania województwa płockiego, a także nad perspektywicznym planem rozwoju makroregionu środkowego. Stopień zaawansowania tych prac pozwala przypuszczać, iż w niedługim już czasie staną się one ważnym narzędziem centralnych i terenowych organów władzy i administracji w prowadzeniu racjonalnej polityki przestrzennej na obszarze województwa.

Trudno jest jednak oczekiwać, iż dokumenty te odpowiedzą, bądź mogą odpowiedzieć na wszystkie pytania, jakie rodzą się nieustannie na tle dynamicznego rozwoju kraju, makroregionu i województwa. Żaden plan, nawet najbardziej doskonały, nie może pretendować do takiej funkcji. Dlatego też proces planowania perspektywicznego musi być traktowany jako proces ciągłego gromadzenia i przetwarzania przesłanek dla rozwijania i doskonalenia zdefiniowanych wstępnie treści. W wielu przypadkach podstawową zasadą stosowaną w praktyce pozostanie starorzymaska zasada lekarska — „primum non nocere”. Chodzi w niej w gruncie rzeczy o to, aby nie znajdując warunków dla pełnej optymalizacji podejmowanych decyzji zachować szczególną wrażliwość na ich ewentualne implikacje o cechach negatywnych. Praktyka gospodarcza na obszarze województwa płockiego dostarcza wielu pozytywnych przykładów takiego właśnie podejścia do problemów gospodarczo-przestrzennych np. w sferze polityki lokalizacyjnej przemysłu czy polityki koncentracji inwestycji na wsi. Upoważnia to do optymistycznych wniosków odnośnie realności ustaleń zawartych w planach perspektywicznych różnych rodzajów i szczebli, których realizacja przebiega przecież i przebiegać będzie z hasłem: „nasze jutro budujemy dziś”.